

Kuminetz Géza

A tekintély és a hatalom mivolta és rendeltetése katolikus szemmel

1. Bevezetés

A korábbi tanulmányaimban volt már szó olyan dolgokról, melyek így vagy úgy, de érintették a mostani témát, a tekintély és a hatalom tárgyát. Valamely tanítás, elvek minősültek tekintélynek a krisztushívők közéleti szereplését illetően,¹ a szabad döntés is olyan belső elhatározás, mely meghatározza az adott személy magatartását – tekintélyként hat vissza rá.² Ugyancsak tekintélyként funkcionál a lelkiismeret, melynek követése vagy nem követése alapján bűnös vagy erényes lesz alanyi oldalról egy-egy cselekedet.³ A bűn valósága pedig olyan fórumot keres, ahol azt eltörlik, ami ugyancsak a hatalom és a tekintély ruhájába öltözik.⁴ Végül maga az állameszme témaköre az, ami leginkább feltételezte és kifejezte a tekintélyt és a hatalmat.⁵ Talán csak az egyházat összetartó hatalom témája, vagyis a szent rend, illetve minden hatalom és tekintély végső forrása, az Isten maradt ki a korábbi tárgyalásból. Ebben a dolgozatban összefoglaló módon mutatjuk be az ún. földi hatalmakat és tekintélyeket.

A tekintéllyel és a hatalommal kapcsolatban is azt kell mondanunk, amit Arisztotelész mondott a filozofálásról. Akár szükséges, akár nem filozofálni, akkor is filozófiát űz az ember, mivel indokolnia kell a véleményét. A tekintély és a hatalom adott az emberléttel, s el is fog kísér-

---

¹ VÖ. KUMINETZ G., *A katolikus ember részvétele a közéletben Horváth Sándor O.P. társadalom-bölcselete fényében*, in PERENDY L. (szerk.), *Porta patet. A 60 éves Török József-köszöntése* (Budapest 2007) 115-144.

² VÖ. KUMINETZ G., *A szabad akarat a tomista bölcselet és a kánonjog tükrében*, in *Iustum aequum salutare* 4 (2008) megjelenés alatt.

³ VÖ. KUMINETZ G., *A lelkiismeret, mint a szabad cselekvés iránytűje*, in *Deliberationes* 1 (2008) megjelenés alatt.

⁴ VÖ. KUMINETZ G., *A bűn és az engesztelés Horváth Sándor O.P. teológiájában*, in *Teológia* 41 (2007) 43-53.

⁵ VÖ. KUMINETZ G., *A tomista állameszme aktualitása*, in *Iustum aequum salutare* 3 (2007) 109-139.

ni bennünket a történelem végéig (persze, vannak utópiák, melyek szerint elhal az állam), akár szabadulni akarunk tőlük, akár ilyen vagy olyan tartalmat tulajdonítunk ezeknek a fogalmaknak – mivel a tekintély és a hatalom lerombolása vagy tartalmi átalakítása csakis új tekintély- és hatalom-koncepció segítségével sikerülhet. Ez lenne a munkahipotézisünk.

E két szó által kifejezett valóság ma a tekintélyt viselő és hatalmi tényezők ténykedésének köszönhetően paradox módon leépülőben van, amit ugyanazon hatalmi tényezők úgy értelmeznek, mint a forradalmian új és végleges jövő közeledtét, míg az emberi természet maradandóságát valló felfogások képviselői ugyanezt aényt és folyamatot a társadalom atomizálódásának és az embert megrontó tényezőnek, illetve a társadalom végzetes felbomlásának, vagyis démonizálásának tekintenek.

Ha meghalljuk a tekintély szót, ma olyan asszociációk keletkeznek bennünk, melyek azt eleve rossznak vélik,⁶ s így a túlzó tekintélyelvűséget azonosítják magával a tekintéllyel. Ez indokolatlan és tévesen megszorító, restriktív értelmezése a fogalomnak. Holott a magyar szó nagyon kiváló szempontot emel ki a tekintély tartalmából, és pedig a tekintetet. Az emberi arcra kiül a szellem, kiül a szándék, ott van rajta a személy érzelmi állapota. S ebből a tekintetből olvassuk ki nemcsak a másik ember szándékát, de a számunkra követendő magatartást is. A latin szó, vagyis az *auctoritas*, az *augeo*, növelek, szaporítok, fokozok, előmozdítok, gazdagítok, elhalmozok, magasztalok, dicsőítok igéből ered. Olyan tényezőre utal, amely fejleszti és kibontakoztatja az embert, vagy valamely képességét. Ugyancsak jó a magyar növel szó, amelyből a nevel, nevelés ered. Sejteti a kapcsolatot a nevelés és a tekintély között. Ha pedig a hatalom szót halljuk, hasonló módon csak a túlzást halljuk ki belőle: „Ha a ‘jog’ szót halljuk, ahányan vagyunk, annyiféle gondolunk. Talán legjobban jár az, aki a jogot csak a kisbíró és a zsandár személyén át ismeri. Ez legalább némi lemondással gondolhatja: a jog a hatalom megnyilvánulása az elnyomott vagy elnyomható alattvalókkal szemben. Legrosszabb annak a helyzete, aki a jogot a jog mesteremberein keresztül ismerte meg. Mélységes elkeseredést és megvetést vált ez ki lelkében, mivel nem a jogot, hanem annak csak paródiáját, a vele való játszás és ki-játszás lehetőségeit látja így meg, úgy, hogy a jogban egy a jótól, igaztól és erkölcsöstől egészen idegen csalafinta világ jelenik meg előtte. A két

⁶ VÖ. SIMON Y. R., *Tekintély és társadalom. Az autoritás fogalma* (Fides et ratio. A vallásbölcselet kiskönyvtára 4, szerk. Mezei Balázs és Paul Richard Blum) (Budapest 2004) 18-31.

⁷ VÖ. HORVÁTH S., *Örök eszmék és eszmei magvak Szent Tamásnál* (Budapest 1944) 213.

szélsőség között számtalan lehetőséget és fokot találunk, amelyek közül csak egyet szeretnék fölemlíteni: a jog érdekszerű követelés – mondja – minden személyem körül forog. Jog az, ami nekem megfelel, amit következőleg minden eszközzel követelhetek és kikényszeríthetek. Nagyjából a fölsorolt három típus jelzi a jog elméleti felfogásának fejlődését és gyakorlati megvalósulását. Megvan a közös vonásuk: a hatalom gondolatának elfajulása, ill. a vele való visszaélés.”⁷ Jóllehet a szerző a jogról szól, ám azt a hatalom legsajátosabb megnyilatkozási módjának tekinti, s elfajulását teszi felelőssé a társadalmi problémák elhatalmasodásáért. Mindebből látszik, hogy a tekintély és a hatalom kategóriája stratégiai fontosságú világnézeti kérdés. Ki milyen világnézetet vall, olyan lesz a felfogása ezekről a fogalmakról és a nekik megfelelő valóságokról. Ez a kijelentés azt sugallja, hogy bárki bármilyen neki tetsző világnézetet választhat, vagy alkothat. Ez nem így van, mivel csakis az igaz világnézetnek van joga a léthez és az elismertséghez. Természetesen ez a kérdés magának a filozófiának az alapkérdése: Mit ismerhetek meg?⁸ A végső szubjektív fórum pedig a lelkiismeret szava, amit persze bűn terhe alatt felülbírálhat a szabadakaratú ember.

A hatalom és tekintély pontos meghatározásában tükröződik az emberről és az Istenről alkotott felfogásunk. Ami az embert illeti, itt az egyén és a közösség viszonyának valamint az ember rendeltetésének a meghatározása adja a tekintélyről és a hatalomról szóló nézetünk kulcsát. Nem kevésbé fontos az Isten és ember kapcsolatának megítélése sem. Ha Isten nem létezik, nem lehet se tekintélye, se hatalma felettünk. Ha pedig létezik, attól függően, hogy milyennek gondoljuk az isteni természetet, más és más tekintélyt és hatalmat tulajdonítunk neki. Ha az istenség csak létezik, de nem kormányozza a világot, a tevékenysége gyakorlatilag kikapcsolható az emberi életből. Ha kockajátékosként modellezzük, akkor önkényúr képében áll elénk, akiben nem lehet bízni. Ha pedig Ő a mindenféle értelemben vett tökéletesség, vagyis a Szent, akkor bízhatunk benne, sőt, értelmes módon meghajolva előtte, Ő lesz az, aki a leginkább gazdagítja majd életünket.

⁸ Ide talán érdemes beszúrni Antony de Mello atya egyik történetét, mely találóan fejezi ki az emberi megismerés lényegét: „Három fokozat van az ember lelki fejlődésében: a testi, a lelki és az isteni – mondta a Mester. Mi a testi fokozat? – kérdezték a tanítványok. Az az állapot, amikor a fát fának, a hegyet pedig hegynek látják. És a lelki? Az az, amikor az ember mélyebben néz a dolgokba, s a fa már nem fa, a hegy pedig már nem hegy többé. És az isteni? Ah, az a megvilágosodás – mondta a Mester kuncogva –, amikor a fa újból fa, s a hegy újból hegy lesz.” VÖ. DE MELLO, A., *A csend szava, egy perc bölcsesség* (Budapest-Keckskemét 2003) 56.

2. A tekintély és a hatalom eredete

Az ember nem magányos lény, hanem közösségben él, melyben rend és biztonság uralkodik. Ez az a védőháló, amelynek segítségével növekedhet, s felnőve méltóságos lesz, vagyis a vallás-erkölcsi eszmény megvalósítója lesz. Mindez feltételezi a különböző tekintélyek koordinált hatását. Sőt, úgy is fogalmazhatjuk, hogy az emberi méltóság megvalósulása révén maga az egyén is sajátos hatalom és tekintély forrásává, erőcentrumává válik. A társadalmi fejlődés során két fő tekintély és hatalomforrás különült el egymástól, a vallási és az állami, ám gyökerét a családban és a családi tekintélyhordozó alakjában kell látnunk: „régente a papi hatalom képviselője azonos volt a családfői vagy később a különböző fejedelmi hatalmak alanyával. A vallást a népek romlatlan lelkiismerete nem tekintette magánügynek, hanem a család, a törzs s később a nemzet minden tagjának be kellett kapcsolódnia annak gyakorlatába. ... Fejedelmek és papok, népük hadvezérei, lelki vezetői és Isten előtti képviselői voltak egy személyben. Ez volt a laikus (emberi megbízásból működő) papság, amelynek legalábbis külsőleg (az emberi közösség szempontjából) de adott körülmények között (Isten különleges intézkedéséből vagy jóindulatából) belsőleg is megszentelő (hieratikus) jellege volt.”⁹ A két hatalom, vagyis a világi és vallási, idővel szétvált. Okát nehéz megmondani. Az állam a földi jó megvalósításán, míg a vallás a lelkek Istenhez vezetésén, illetve Isten társadalomban való elismerésén és tiszteletén fáradozott. Ez utóbbi, vagyis a vallási vezető kaphatta felhatalmazását magától a társadalomtól, s így a maga és alárendeltjei nevében közeledett Istenhez, de kaphatta megbízását egyenesen az Istentől is. Ennek a megbízásnak erejében végezte papi szolgálatát Melkizedek. S az ilyen papságot nevezük hierarchikus papságnak, mivel itt magától Istentől jön a papi megbízás. Itt nem a nép, hanem maga az Isten választja ki papját. A pap, jóllehet a népből vétetik, nem a nép teszi őt pappá, hanem közvetlen isteni hívásnak és küldésnek engedelmeskedik.

Az emberi közösség tehát a maga természetéből adódóan struk-

⁹ Vö. HORVÁTH S., *Krisztus királysága* (Budapest 1926) 74.

¹⁰ Vö. SCHÜTZ A., *A teológus szemével. Tömeg és elit*, in SCHÜTZ A., *Őrség* (Budapest 1936) 216.

¹¹ Vö. MOLNÁR T., *Az Egyház évszázadok zarándoka* (Budapest 1997) 8.

¹² A keresztény humanizmusról kiváló munka olvasható Molnár Tamás tollából. Vö. MOLNÁR T., *Keresztény humanizmus* (Budapest 2007).

turált. Éspedig úgy, ahogy azt Schütz Antal oly találóan írta le: „Szent Ágoston szerint Isten a történelmet élő ember rendjét és életét mint valami fölséges költeményt nagy művészettel mintegy ellentétekből építi föl: *Deus ordinem saeculorum tamquam pulcherrimum carmen ex quibusdam quasi antithesis honestavit* (Civ Dei XI 18). Gondol ő itt olyan ellentétekre, mint férfi és nő, idősebb és fiatalabb nemzedék, parancsolók és engedelmeskedők, közösség és egyesek – ezen a vonalon van a tömeg és elit ellentéte is. A történelmi és társadalmi harmóniát szolgáló ellentétek általában poláris ellentétek: mindegyikükben benne van az egész, de sajátos hangsúlyozással; úgy hogy csak a kettőnek a kölcsönössége és erőjátéka biztosítja az egésznek gazdagságát és egyben egységét, és ha élő, egészségét és termékenységét. Minden egészséges életfolyamat voltaképpen poláris ellentéteken mint gyújtóponton szerkesztett ellipszis. Amíg a két ellentétel a maga gyújtópont-körzetében marad, addig az életáramlás normális; amikor kitör ebből a körzetből, kezdődik a probléma; és amikor ez áttörte és elnyeléssel fenyegeti az ellenpólust, megjelenik a válság.”¹⁰ Ebből az elemzésből adódóan a tekintélynek és a hatalomnak megvan a maga nélkülözhetetlen szerepe, s a tulajdonképpeni feladat az, hogy biztosítsuk csatornáit, hatásainak érvényesülését, őrizzük vallási-erkölcsi-jogi tisztaságát. Az embereket ugyanis „nem lehet hatalom, s a belőle fakadó auktoritás nélkül vezetni, különösen nem szenvedélyekkel és rossz hajlamaikkal ellentétben, ellenirányban”.¹¹ Ez a felfogás azt tükrözi, hogy az egyén nem automatikusan fejlődik emberi emberré,¹² hanem a társadalomban és annak sajátos erőtereiben, és önneveléssel (a felismert és elismert eszmény felé való töretlen menetelésben). A társadalom nem az egyének numerikus összege, ez még csak – vagy már csak – tömeg. A társadalom nem szívhatja magába az egyént (kollektívizmus, melynek alapja egy abszurd, utópikus közösség), s az egyén sem bomlaszthatja fel a közösséget egy illuzórikus szabadság-eszme miatt.¹³ Az auktoritás és a hatalom tehát ésszerűek, mivel az emberi természetbe vannak beleoltva.

---

¹³ Ma ezek az ún. forradalmi ideológiák uralják a hatalmi tényezőket, és a tömegtájékoztatási monopólium birtokában ezzel sokkolják az eszményektől megfosztott tömegeket. Az eltömegesedés mint a társadalom szerves kötelékeinek démoni bomlása folyik. Ebben a bomlasztó folyamatban a gazdasági liberalizmus úgy játszott és játszik főszerepet, hogy kitermeli a proletariátust, míg a bolsevizmus úgy, hogy feltételezi azt, és egy rosszabbat hagy majd maga után. VÖ. EVETOVICS K., *Katolikus erkölcsstan II* (Budapest 1940) 139. Ugyancsak kiváló Molnár Tamás analízise: „A forradalmároknak kétszáz év alatt sikerült hamis eszmék köpenyével burkolni a világot. Így a világ állandóan eme eszmék és a realitás közötti konfliktusok közepette él, mely valóság szüntelenül visszaveti az eszméket. ... a háborúk századát éljük: vallások, fajok, kontinensek, filozófiák egy-

A tekintély és a hatalom természete feltételezi az engedelmességet mint ésszerű magatartást. A törvényes tekintélynek engedelmeskedni kell. Ha olyan eszméáramlatok uralkodnak el a tudatokban és a tudatok felett, melyek tagadják a tekintélyt és a hatalmat (bár ezt is a tekintély és a hatalom képében tudják csak tenni!), úgy értelmetlenné válik az engedelmeskedés is, mint valóban értelmes emberi tevékenység. Ebben az esetben a különféle külső és belső kényszerek uralják az ember gondolkodás-, akarat- és érzelmvilágát, illetve az önkényesség különböző formái, melyek legdrasztikusabb megnyilvánulási módja a bűnözés.

3. A tekintély és a hatalom mivolta

A tekintély és a hatalom szükségképp tartozik hozzá az emberi élethez, ám ha elfajulnak, a legnagyobb válságokkal fenyegethetik nemcsak az egyént, de a társadalom és az ember egész világát. Úgy is fogalmazhatjuk, hogy van eszményi tekintély és hatalom, amelyek felé minden emberi tekintélynek és hatalomnak gravitálnia kell. Olykor szinonimaként is használhatók, ám jelentős különbség is van tartalmukban és működésükben. A tekintélyen inkább vallás-erkölcsi erőt, míg a hatalmon ezen túl jogi felhatalmazottságot is értünk. De talán akkor sem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a hatalom végeredményben intézményesült tekintély és annak gyakorlása.

Molnár Tamás a tekintély három fő vonását különbözteti meg:¹⁴

1. Az ember olyan lény, akiből hiányzik az ösztön viselkedést determináló jelenléte. Ezért van szükség arra, hogy a társadalom mintegy kényszerítse az egyént (tedd, ne tedd!) a normális társadalmi életre, azaz arra, hogy természetének megfelelően éljen. 2. A tekintély az emberek közti egyenlőtlenséget strukturálja, s ennek következtében kiterjeszti a biztosított

---

más elleni háborúját. Világméretű polgárháború tanúi vagyunk. És egyre többen hisznek az utópiában. Az ígéreték és a csalódások állandó váltakozása a realitást is deformálja. A hatalomszomj egyre növekszik. A forradalmi logika, azaz a hegeli dialektika vége az emberiség teljes uralomba vétele. Az uralkodás két alakját ismerik el a forradalmárok ideológiai síkon: az 1789-es szellemű liberalizmust vagy a Hegelt követő kollektívizmust. Ezek az anarchia és utópia melegágyai, mivel a liberalizmus felbomlasztja a közösségeket egy nem létező szabadságesszme nevében, a kollektívizmus pedig elnyomja a szabadságot egy nem létező közösség nevében. Ahol a kommunizmus uralkodik, ott a szabadság szemfényvesztés, ahol a demokrácia, ott a közösség szemfényvesztés. Ez a forradalmi ideológia lényege.” VÖ. MOLNÁR T., *A jobb és a bal. Tanulmányok. Az ellenforradalom* (szerk. Szegedi János; Budapest 2004) 131.

¹⁴ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 60.

¹⁵ Ennek ékes bizonyítéka az, hogy az emberek alapvetően hisznek a tekintély és a hatalom hiva-

előnyöket a csoport minden tagjára. 3. Az autoritás valamiképp magában foglalja a közös jót, ami a társadalmi konszenzus által megerősített erkölcsi belátáson alapul. A tekintély nemcsak jogi, hanem inkább erkölcsi, racionális és habituális (tehát állandóan érvényesülő és magatartást formáló) erő, aminek gyökerei az emberi lélek mélyébe nyúlnak, és pedig a tekintély tiszteletének velünk született képességén, vágyán alapulnak.¹⁵

A tekintély és a hatalom tehát személyes erőforrás, amely az egyént, a kisebb-nagyobb társadalmi alakulatokat és magát az egész társadalmat is sajátos céljai felé mozgatja,¹⁶ és amelynek erőteréből kikerülni gyakorlatilag azt jelenti, hogy az egyén képtelenné válik az emberi ember (a humánus ember), vagyis az emberi méltóság valódi birtokba vételére és az annak megfelelő életre. A régiek ezt úgy fogalmazták, hogy uratlan marad.

Ha mármost meg akarjuk határozni a tekintély és a hatalom fogalmát, akkor az erő fogalmából kell kiindulnunk, a hatóerőből, és pedig az emberi vagy isteni személy sajátos kifelé irányuló tevékenységéből.¹⁷ A tekintélyes embernek a pusztá tekintete is hat, cselekvésre ösztönöz, készítet. Erőátvitel valamely eszmének, tervnek az átadására és a megvalósításához való lökést is megadja. Sajátos viszonyba kerül a tekintély viselője, az adott erővel rendelkező személy a másik személlyel, aki ezt az erőhatást elfogadja, tehát engedi, hogy az az erő vezesse, irányítsa és megváltoztassa őt. Ezt a sajátos erőhatást nem nevezhetjük kényszernek.

A tekintély hatása tehát úgy modellezhető, hogy egyszerre igazságot közöl (ezzel lerövidíti azt az utat, mellyel az egyénnek esetleg fáradságos úton kellene felfedeznie az adott, itt és most alkalmazandó igazságot, illetve közli az elsajátítandó, asszimilálendő igazságot), aminek racionalitását és elfogadásra méltóságát indokolja is.¹⁸ Ebből adódóan a

---

talosan közvetített üzeneteiben. Ha egyik iskolában azt tanítják egyöntetűen a tanárok, hogy az abortusz bűn és bűncselekmény, az ott tanulók felnőtten is nagy vonalakban tartják magukat ehhez a tanításhoz. Ellenben, ha egy másik iskolában azt tanítják hasonló egyöntetűséggel a tanárok, hogy az abortusz megengedett, sőt, adott esetben jog is, úgy az ottani diákok felnőve majd ennek megfelelően fognak viselkedni, mivel mindkét esetben ugyanaz a lelki mechanizmus működött, nevezetesen a tanári tekintély elismerése.

¹⁶ VÖ. OTTAVIANI, A., *Institutiones iuris publici ecclesiastici I. Ius publicum internum* (Romae 1947) 65.

¹⁷ VÖ. HORVÁTH S., *A pápaság mint a vándoregyház világossága és erőssége*, in HORVÁTH S., *Hítvédelmi tanulmányok* (Budapest 1943) 53.

¹⁸ VÖ. HORVÁTH S., *Emberi és isteni tekintély*, in HORVÁTH S., *Hítvédelmi tanulmányok* (Budapest 1943) 97.

tekintély „szerző, alkotó, szavatoló, felelősséget vállaló, gyarapító tényezőként mutatkozik. ... melynek fő jellemvonása az indítás, irányítás és a lelkeség végső befejezése, lezárása. Az értelemre és az akaratra nézve egy a tekintély célja, de különböző a befolyása. Világosságot akar gyűjtani az értelemben, melegséget, benső indítást közöl az akarattal. Ezért mondjuk ebből a szempontból tekintélynek nemcsak Istent, hanem az eszközöket is, amelyekkel irányító befolyását gyakorolja. Ilyenek az észelvek az értelemre, az erények magvai (*semina virtutum*) pedig az akaratra nézve. Egyiken sem értjük az értelem és az akarat alanyi készségeit (habitus), hanem az érzékelhető valóságból legelőször elvont tárgyi ösismereteket és a természetjognak könnyen fölismerhető normáit, a *synderesis* hangját.”¹⁹ A tekintély feladata végeredményben abban áll, hogy a valóságot jelenítse meg, mindegy, hogy ez belátás vagy tanúságtetés útján történik. Erre azért van szüksége az embernek, mert fejlődő lény, mert nem öntörvényű, azaz nem magának szab törvényt, hanem természetébe van írva a törvény (itt most főleg a vallás-erkölcsi törvényre gondolunk), de azt helyesen és a kellő időben fel kell ismernie és követnie kell. Ez nem megy magától, ebben segít a tekintély mint külső indítás, feltárva az egyén előtt a kívánatos eszmét, eszményt, normát. A helyes cselekvéshez szükséges belső indítás²⁰ és annak helyessége csak egészen kivételes adottságú emberek adománya, ám még ezeket a személyeket sem emeli ez a vonás a közepszerűség mértéke fölé. Ezért van szükség a tekintélyre mint külső indítóra, mely „tárgyilag az egyén elé nagy eszmét állít, a tömegeket pedig hozzászoktatja a közjó gondolatához és megvalósításához. Márpedig ez a tekintély feladata az erkölcsi téren. Ébren kell tartani a rosszra hajló emberiség tudatában a jóra, az eszményi jóra való törekvés vágyát, nagy célkitűzésekkel kell serkenteni tunyaságát és az indítás minden eszközét, még a kényszert is alkalmazni kell, hogy a tekintély megfeleljen feladatának. Az emberi cselekvés célirányos beállítása a tekintély dolga. Ezt a célt szolgálja a törvényekkel, előírásokkal és parancsokkal. Az a személy, akinek erre irányuló megbízása és hatalma

¹⁹ Vö. HORVÁTH S., *Emberi és isteni tekintély*, in HORVÁTH S., *Hitvédelmi tanulmányok* (Budapest 1943) 103-104.

²⁰ Horváth Sándor szerint az alábbi jelenti a belső indítás: „A benső indításon azt az önelhatározást és döntést értjük, hogy kiki maga mondja ki minden egyes esetben, mi a jó, mi a rossz. *Iustus sibi lex*. Ez lenne az eszményi állapot, ami azonban föltételezi a legjobb Jóval való életközösséget, a szeretetbeni egységet. De ez nem az átlagember élete. Innen a tekintély parancsszavának szükségessége. De ez nem arra való, hogy az emberből kiölje a benső indítást. Nem kényszeríteni akar, hanem az a célja, hogy az előírt parancsot az alattvaló örendelkezéssel és önelhatározással

van, képviseli a tekintélyt, törvényei meg parancsai pedig azok az eszközök, amelyekben a tekintély ereje megjelenik. Tekintsünk el a nagy célkitűzésektől, a középszerűség réme fenyeget. Tekintsünk el a törvényektől és a célirányos parancsoktól, készen van az anarchia. A célkitűzés, a törvényhozás és a parancsolás pedig a tekintélytől ered. Ez összegzi végső cél (*finis ultimus in communi et in concreto*) formájában az egyes ember erkölcsi életét, ez tartja össze a tömegeket egy társadalmi alakulatban. Ha a tekintélyt elvileg elvetjük, az erkölcsi élet rendszertelenségét vagy középszerűségét proklamáljuk, a társadalmi téren pedig egyenesen kimondjuk a csődöt. Nem arra kell tehát törekedni, hogy a tekintélyt kisebbsítsük, vagy eltöröljük, hanem arra, hogy befolyását mélyítsük és ennek akadályait eltávolítsuk. Ismételjük: a tekintély nem kényszerzubbony, hanem igazságot és jót közvetítő tényező. Minél több világosságot és melegséget közöl, annál inkább ráillik a tekintély fogalma és az ember szívesen lemond értelme szerint a belátásról, akarata szerint pedig a tisztán belső indításról, ha a tekintély alkalmas arra, hogy az igazhoz és jóhoz vezessen el.”²¹

A hatalomról pedig azt kell mondanunk, hogy sajátosan az államhatalomban és az egyházi kormányzati hatalomban valósul meg, ami a tekintély intézményes gyakorlási módja, s fő, de nem kizárólagos kifejeződése a kormányzásban, vagyis törvényhozásban, bíraskodásban és a végrehajtásban áll. Ide soroljuk az állam vagy bármely más tökéletes társaság ún. informáló szerepét is, amely által a társadalmat összetartó és a közjót biztosító eszméket deklarálja és feltétlenül kívánatossá teszi a polgárok, a hívek számára. Ezáltal válik képessé arra, hogy az egyes kisebb tekintélyek működését és koordinált tevékenységét biztosítsa a végső földi, illetve örök célra való tekintettel. Míg a tekintély inkább szellemi, erkölcsi hatalmat fejez ki, addig a hatalom esetében a hangsúly a jogi, vagyis végső esetben kényszerítő hatalmon van. Egymást átjáró és feltételező valóságok, sőt, egymásra teljességgel vissza nem vezethető valóságok tehát. A tekintély közvetíti és őrzi az igazsággal (a valósággal) való kapcsolatot, a hatalom pedig ennek megvalósításához ad kellő

---

valósítsa meg. A törvény célja a szeretet, a Krisztusban való megigazulás, vagy amint Aristoteles mondta, az erényre való nevelés. Ha tehát ... a benső indítás hiánya alapozza meg a tekintély szükségességét, akkor viszont az alapozza meg, illetve teszi kívánatossá ezt a második rendű indítást ahhoz, hogy az előírt cselekedet igazi emberi értéket képviseljen.” VÖ. HORVÁTH S., *Emberi és isteni tekintély*, in HORVÁTH S., *Hitvédelmi tanulmányok* (Budapest 1943) 107, 1. jegyzet.

²¹ VÖ. HORVÁTH S., *Emberi és isteni tekintély*, in HORVÁTH S., *Hitvédelmi tanulmányok* (Budapest 1943) 105-107.

hatékonyságot, megtartva az alárendelteket a cél és az eszmény vonzáskörében. Az államhatalmat az alábbi módon határozhatjuk meg: „A hatalom az értelem és az akarat rendezéséből eredő szellemi, erkölcsi erő, amely a társadalom elemeit szervezett egésszé fűzi és ilyen minőségben összetartja, parancsszavával és a vele összekötött rendelkezésekkel pedig, de ha kell a kényszer eszközeivel is, kormányozza és az állami élet céljához vezeti azokat.”²²

4. A tekintély és a hatalom megnyilatkozási formái

A tekintély és hatalom (itt most szinonimaként használjuk őket) többféle szempontból osztható fel. Így a hatóerő természete szerint beszélhetünk tanítói, megszentelői és kormányzati tekintélyről, illetve hatalomról. A tekintély hordozója, vagyis alanya szempontját véve figyelembe, létezik szülői, tanítói, katonai, bírói, munkahelyi, vallási, állami, művészeti és tudományos tekintély, illetve hatalom. Nem mulaszthatjuk el Istent is ide sorolni, mint legfőbb tekintélyt és hatalmat. Ezeknek a különböző alanyoknak tehát van egyfajta hierarchikus rendjük. De magukat az ún. transzcendentálékat is modellezhetjük úgy, mint tekintélyforrásokat. Így az igazság, a jóság, a szépség és a szentség kategóriái mint abszolút értékek, feltétlen tekintéllyel bírnak, melyeknek a normális ember feltétlenül (de szabadon!) engedelmeskedik (az engedelmesség a szabadság különleges megnyilatkozási módja tehát!). Más felosztás szerint a hatalom és tekintély lehet tudományos-technológiai, katonai, gazdasági, politikai. Ismét más felosztás szerint a tekintély és a hatalom lehet nemzeti, nemzetek feletti, immanens és transzcendens. Ugyancsak osztályozható úgy a tekintély és hatalom gyakorlása, mint helyes vagy helytelen, s ez utóbbi lehet *per defectum* és *per excessum*, tehát túlzás révén. Az előbbi az engedékeny (indulgens) tekintély és hatalomgyakorlási mód, ami lehet ideológiai (ideológiai elvakultság vagy téveszme) és jellembeli eredetű (ez utóbbi esetben gyenge jellemről van szó). Az ellenkező végletet nevezzük autoritarizmusnak, amikor a tekintélyre olyan esetben hivatkozik annak hordozója, amikor az indokolatlan, ésszerűtlen, s

²² VÖ. HORVÁTH S., *Szent Tamás állameszméje*, in HORVÁTH S., *Örök eszmék és eszmei magvak Szent Tamásnál. Bölcséleti és hittudományi tanulmányok* (Budapest 1944) 293.

²³ Ide tartoznak, tehát tekintélyt képviselnek „ama belső tényezők, amelyek ismereteinket tárgyilag és legalább is valamely meghatározott rendben önállóan mértékelik vagy alapozzák meg. Két ilyen tényezőt említettünk eddig: a) az észelveket, amelyek az első, örök igazságot helyettesítik lelkünkben az emberi értelem természetes ismeretszintjén és határai között, b) A Veritas primát in se, amely a természetfölötti hit működését szabályozza és értékeli tárgyilag. Ezt a két főtekin-

végeredményben a despotizmusban, vagyis önkényuralomban, illetve az elvtelen behódolás a szolgálalkúságban (szervilizmus) mutatkozik meg, vagy a megfélemlítettség, a terrorizáltság állapotában. Az idevágó kritériumokat nevezzük a természetjog parancsainak, mivel ezek alapján lehet biztosan eldönteni, hogy a hatalmi tényező nem élt-e vissza hatalmával, befolyásával. A továbbiakban a fentieket fogjuk részleteiben, de nem egyenlő mélységben tárgyalni.

4.1. A tudás, a szentség és a kormányzás mint tekintély és hatalomforrás

A tudás hatalom – ismert a mondás. A tudással rendelkező személy tudása mások számára tekintélyt, elsősorban szakmai tekintélyt képvisel. Maga a tudás pedig, mint igazság, a befogadója számára jelentkezik tekintélyként, melyet feltétlenül el kell fogadni, annak hatását befogadni, ami itt leginkább az értelmi megragadást és belátást jelenti. Ennek a tudásnak, ha nem direkt az erkölcsi életre vonatkozó ismeretet ad, szinte csak az intellektuális életre van hatása,²³ épp ezért nem alkalmas arra, hogy az egész embert vezesse. Erre csak az olyan ismeret képesít, mely az egész embert mint embert akarja vezetni és hatása alatt tartani. Ez az ún. erkölcsi tekintély, ami átvezet bennünket a szentség kategóriájához. A szent emberek azok, akik különleges erőt hordoznak, épp a vallás-erkölcsi elvekkkel való kiváló azonosulás, illetve az istenkapcsolat intenzitása miatt. Ezért képeznek tekintélyt, vagyis az erőterükbe kerülő személyek óhatatlanul a hatásuk alá kerülnek.

A kormányzati tényezők mint törvényhozók, bírák és a törvények alkalmazói, szintén tekintélyek, ám itt a domináló elem nem annyira az igazság közlése (tanító tekintély), nem is a vallás-erkölcsi tekintély sajátos ereje, hanem az ezek hatását feltételező parancsolásban, vagyis a jogi hatalom gyakorlásában áll. A két előbbi fokozottan alapoz a belátásra, tehát vagy az intellektus, vagy az egész ember értelmes meghajlására, míg ez utóbbi hatóereje inkább a külső elfogadásra teszi a hangsúlyt (nem kizárva természetesen az értelem és a lelkiismeret beleegyezését!). A kor-

---

télyt kívánják meg az emberi ismeretnek a Gondviselés rendjébe beállított köznapi módjai: természetes ismeretünk az észelvek, a hitbeli pedig a Veritas prima tekintélyén alapszik. Ugyanerre az eredményre jutunk az erkölcsi téren is. A gyakorlati észelvek készülsége (habitus primorum principiorum synderesis), és a tárgyilag adott általános végső cél (finis in communi) a természetes cselekvésmód főtekinthelyei, a természetfeletti rendben pedig a Veritas prima erejében felcsillanó határozott végső cél (Isten) és a gyakorlati észelveknek az evangéliumi cselekvésmódra alkalmassá tevő kiegészítése és megvilágítása a Veritas prima fényétől, képviseli a tekintélyt a gyakorlati téren.” VÖ. HORVÁTH S., *A pápaság mint a vándoregyház világhossága és erőssége*, in HORVÁTH S., *Hitvédelmi tanulmányok* (Budapest 1943) 54.

mányzati tekintélyt (államhatalom) helytelenül gyakorolja azonban tulajdonosa, ha csak külső meghajlást követel, s egyúttal kizárja a belátást.²⁴

4.2. A tekintély és a hatalom különböző alanyai

Itt a családban, az iskolában, a bíróságon, az üzemben, a hadseregben, a tudományban és a művészetben, az államban és az egyházban érvényesülő tekintélyeket fogjuk tárgyalni. Ezek a részleges tekintélyek állandóan jelen vannak és hatnak a társadalomban, ám nem egyforma intenzitással. Nem rombolják le egymást, hanem kiegészítik, felkészítenek a magasabb tekintély hatásának befogadására, ha a kellő időben, sorrendben és intenzitásban fejtik ki hatásukat. A tekintély a maga természetének megfelelően alakítja, felkészíti, illetve szükség esetén korlátozza az egyéni akaratot. Mindezeknek a kellő koordinációjáért felel az állami és a vallási tekintély és hatalom. Gondolataink vezérfonalát Molnár Tamástól vettük.²⁵

A tekintély a családban: A gyermek családba születik, és „amire gondolkodni kezd, mire érzése, élete tudatosulnak benne, akkorra kifejlődtek már benne bizonyos habitusok, amelyek közül az a legfontosabb, hogy az autoritás forrásaként fogadja el szüleit”.²⁶ Épp ezért biztosítani kell a családban a szülői tekintély töretlen és tiszta hatását, aminek következtében a gyermek primér szocializációja valósul meg. E készség nélkül bajos lesz a növekvő gyermeket más, például iskolai tekintély hatásának kitenni. Az államnak el kell tehát ismernie és támogatnia kell a szülői tekintélyt, a monogám és felbonthatatlan házasságot, ellenkező esetben ez a tekintély, melynek a primér szocializáción kívül vagy azzal együtt a szeretet közvetítése a feladata, ellehetetlenül. Ennek a hatásait már világosan látjuk. Labilis kedélyállapot, kis diktátorok, gyermekkori bűnözés, az alapvető önuralom hiánya stb. Belsőleg továbbá az veszélyezteti a családi tekintély érvényesülését, ha a szülők engedékenyekké válnak, tehát tagadják a saját tekintélyüket, aminek a gyermek elkenyveztetése lesz a következménye. Külsőleg is veszély leselkedik a szülői tekintélyre, amennyiben az államok természetellenes törvényeket alkotnak, s szembeállítják a gyermeket a szülővel, illetve a szülő által kívánatos vallás-erkölcsi neveléssel. Ezáltal a gyermekeknek bátorítást adnak arra, hogy legalantasabb ösztöneiket kiélhessék. Ez lenne a megrontás, aminek

²⁴ VÖ. HORVÁTH S., *Emberi és isteni tekintély*, in HORVÁTH S., *Hitvédelmi tanulmányok* (Budapest 1943) 69.

²⁵ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 60-128.

végso kiteljesedése itt a földön a megszállottság. Végeredményben a szülői tekintély szeretetet és érzelmi stabilitást közvetít a gyermek számára. Ez az a szükséges és megkerülhetetlen alap, aminek birtokában a gyermek már képes lesz a tekintély legközelebbi sajátos formájának termékeny hatása alá kerülni, ami nem más, mint a tanítói tekintély.

A tekintély az iskolában: A tanítói tekintély célja az, hogy a tanulóhoz és a műveltséghez szükséges morális és intellektuális feltételeket előkészítse. Az iskola az a hely, ahol „a gyermek először találkozik lankadatlan, szisztematikus és célirányos mentális erőfeszítéssel. Következésképpen itt az autoritást nem a szeretet hatja át, hanem annak szükségessége, hogy a gyermekbe beleivódjék a rácsodálkozás képessége tanulmányai tárgyai iránt; a rácsodálkozása, mely szüntelen erőfeszítésre sarkallja őt. ... ez a fokozatosan kibomló perspektíva, melynek megértésére csak lassan készíthető föl a gyermek, tiszteletet követel meg tőle, tiszteletet az iránt, amit tanul, tiszteletet azok iránt, akik részesítik őt a tudásban. Ez tehát egészen nagy eltávolodást jelent a családi atmoszférától, melyet egyszerre jellemez a szeretet és az autoritás, mert a családban nagyon fokozatosan, s kezdetben tudattalanul szilárdulnak meg a gyermek szokásai. Amikor bekerül az iskolába, a tanulást, illetve a tanulás iránti tiszteletet kell belécsepegetni a már tudatos fiatal lénybe, aki természetesen áll ellen új és kellemetlen szokások kialakításának. Autoritás nélkül – ami ebben az esetben inkább alapszik a tiszteleten, mint a szereteten – a tanár nem képes ellátni feladatát, amivel pedig nagy lépéssel viszi előre a folyamatot, melynek során a gyermek beilleszkedik civilizációjába. ... Az iskola tehát az a hely is, ahol a tisztelet szocializálódik.”²⁷

A tekintély a bíróságokon: Itt a tekintély a törvényes hatalom, mely a jog szigorával sújt le azokra, akik nem akarják a társadalmi együttélés egyébként racionális alapszabályait megtartani. Törvényen kívül élni ugyanis abszurd dolog. A tekintély teljes érvényesülése végeredményben nem más, mint a kormányzati hatalom birtoklása, mely törvényt hoz, azok fényében ítél, és a törvényeket alkalmazza. A bírói autoritás „lényegében a társadalom szövetségének védelmezője. ... mi jelentősége volna a családnak, az iskolának, az államnak, a hadseregnek és így tovább, ha ezeknek a társadalmilag integráló és civilizáló intézményeknek a másik oldalon úgyszólván valamiféle feneketlen hasadékok kellene szemlélgetniök: Miért is nevelünk, civilizálunk és védelmezünk, ha büntetlenek maradhat-

²⁶ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 62.

²⁷ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 66-68.

nak azok, akik nem vesznek tudomást e célokról és igyekeznek lerombolni hatékonyságukat? Teljességgel tőrhetetlen volna az effajta aszimmetria: ténylegesen nem csupán az a közvetlen következménye a jogi és bírói engedékenységeknek, hogy megnövekszik a bűnelkövetés aránya, hanem az is, hogy felbomlanak más intézmények. A megtorló intézkedések természetük szerint oszthatatlanok: ha nem sújtja megfelelő mértékű büntetés azokat, akik azt megérdemlik, akkor azok, akik addig ártatlanok voltak, valamiféle társadalmi gravitációs vonzásnak engedelmeskedve könnyen a fegyelem és a civilizáció alacsonyabb szintjére hullanak vissza.”²⁸ Ismert a régi regula: *Bonis nocet, quisquis pepercit malis*. Aki a gonoszoknak kedvez, árt a jóknak. Ma a tekintélynek ez a formája is romokban hever, amit mutat a bűnözés előretörése.²⁹

A tekintély a munkahelyeken: Ennek a tekintélynek sajátos feladata a termelés vagy általában a munkafolyamat hatékonyságának biztosítása, ami a minőségben, a találékonyságban, a gyártási folyamat optimalizálásban áll, és a szakértelem szóval fejezhetjük ki. A gazdasági potenciál, vagyis a tőke hatalma nem önmagában rossz, nem eleve kizsákmányoló jellegű, ám azzá válhat, főleg akkor, ha minden más tekintély helyére lép, félreállítva azokat. A gazdasági tekintély helyreállítása „valószínűleg az igazgatható mérethez való visszatéréstől függ, a megsza- badulástól azoktól az erőktől, melyek a hatalomszerzés eszközének tekintik a vállalkozást”.³⁰

Tekintély a tudományban és a művészetekben: A tudósok és művészek munkájuk során nincsenek alávetve sajátos társadalmi tekintélynek, ám számukra sem irracionális a tevékenységük, mivel esetükben a tekintélyt „az alkotó-előállító folyamatban eleve benne rejlő fegyelmezőerő gyakorolja, mely a használt eszközök (kő, hang, forma, nyelv, eszmék) természetéből fakad, valamint egy sor elődjük rájuk gyakorolt hatásából, az elődökéből, akik további jelentést adnak cselekedeteiknek. Ebben az értelemben nem mondhatjuk, hogy a művészek, stb. a társadalom peremén helyezkednek el, de mégis elkülönülnek tőle és intézményeitől. Míg az iskola elvileg minden jóhiszemű diákot tud tanítani, míg az üzem szabadon cserélhető javakat termel, míg minden polgár

²⁸ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 87-88.

²⁹ Egyébként mindenféle tekintély ereje fogytán van, kivéve a katonai és a gazdasági tekintélyt. „Az apáknak, a tanároknak, a papoknak azt kell átélniük, hogy szerepük a végtelenségig meggyöngyül: a trend rendre afelé mutat, hogy választott bizottság lép helyükbe, s magát e bizottságot is in fine az egyéni lelkiismeret váltja föl. A gyermeket, a tanuló, a hívót és a bűnözőt azzal ruházzák föl, hogy a legjobban képesek bepillantani saját indítékaikba (mintha bizony ez volna a

felelősséggel tartozik a bíróságok által képviselt törvényeknek, addig a művész műve egyedülálló, nem kicserélhető, nem utánozható, és szigorú értelemben nem idézhető valamiféle művésztörvényszék elé, amely majd bűnösnek vagy ártatlannak találja. Ám egy értelemben véve találkozik a művész munkássága és a társadalmi felelősség, sőt fedésben is vannak egymással, s itt kell keresnünk az autoritás funkcióját.”³⁰ A művészetet és a tudományt legitimálja a fő feladatuk, és pedig az igazság, a jóság és a szépség; ezek keresése először önmagukért, majd pedig azok beillesztése a társadalmi létbe. Ez a tevékenység nagymértékben járul hozzá az emberi élet értelmének feltárásához, kifejezéséhez. S ez a tudós és a művész felelőssége: csak az objektív értelemben vett igazat, jót és szépet keresse, fejezze ki, tegye vonzóvá és kívánatosná mások számára. A művész és tudós számára ezek az abszolút értékek jelzik a tekintélyt, s fegyelmezik gondolkodásukat, alkotói fantáziájukat.

Tekintély a hadseregben: A közösség fennmaradását sok külső és belső veszély fenyegeti, amire fel kell készülni, s szükség esetén ezeket a veszélyeket el kell hárítani. Ez a dolga a hadseregnek. A katona szükség esetén az életét áldozza a hazájáért, s a katonaság maga erre a magasztos feladatra készít fel, amit a becsületkódexnek való megfelelés, a szolidaritás, az engedelmesség és az áldozatkésség erényei jeleznek. A katonai tekintély ezek szolgálatában áll, amit a fegyelem testesít meg. Amint az iskola nem tagadhatja meg a tanulás fegyelmének megkövetelését, a bíróság nem tagadhatja meg a büntetés szükségességét, vagy az egyház sem azt az utat, amely Istenhez vezet a híveket, vagy a tudós és a művész sem tagadhatja meg az igazságot, jóságot és szépséget, úgy a katonaság sem lehet mindenféle békébe belenyugvó.

Tekintély az államban és az államok között: A már vázolt különböző tekintélyek kellő időben és módon történő harmonikus működéséért felel az államhatalom, az állami tekintély. Az államnak tehát nem szabad magába abszorbeálnia a maga előtt talált kisebb tekintélyi tényezőket, hanem feladata inkább azoknak a feltételeknek a biztosítása, előmozdítása és ellenőrzése, melyek biztosítják e kisebb tekintélyek kellő működését. Ha nem lenne ilyen végső immanens koordináló tekintély, az egyes kisebb

---

döntő mozzanat), és következésképpen birtokában vannak az egyetlen helyes ítéletnek cselekedetük értékét illetően.” Vö. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 91. Megjegyezzük a régi jogi elvet, melyet ez a felfogás ignorál: Nemo iudex in causa sua.

³⁰ Vö. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 100-101.

³¹ Vö. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 105.

tekintélyek karmester híján rosszul végeznék feladataikat. De úgy is fogalmazhatunk, hogy az államnak az a dolga, hogy biztosítsa az intézmények és a civil, valamint a vallási társadalom erőinek egyensúlyát, s ennek legfőbb eszköze a kormányzati hatalom és annak gyakorlása, a jog uralma. Ehhez a feladathoz mindenképp kellő erővel rendelkező államhatalomra van szükség.

Mármost a sorsdöntő kérdés az, hogy honnan ered az állam tekintélye és annak legitimitása? Az állam létezése bele van írva az ember természetébe.³² „Ez a föltétele az önmagát kormányzásnak, mivel az az eszményi szituáció, amikor sem a társadalom, sem az egyén nem válik a másik eszközévé, amikor e szférák egyetértésben és harmóniában illeszkednek egymáshoz.”³³ Az államiság a társadalmiasodás beteljesedése, az az állapot, amikor egy közösség maga is erkölcsi személlyé, szuverénné válik, létrehozva magában a hatalom székhelyét, meghatározva saját célját, röviden ez a nép önrendelkezése. Ez konkrétan a közjó fenntartásában és előmozdításában áll. Az államnak van továbbá jelentős nevelő funkciója is, mivel a hatalma alá tartozó intézmények számára „világosan megfogalmazza az ezen intézmények számára megszabott egyenlőtlen feladatokat, melyeket a közjó szolgálatában el kell látniuk, következőképpen pozíciójuk, tevékenységi körük és jogaik egyenlőtlenségét is. Az, hogy e nevelő funkció elsődleges tárgyának magának az Államnak kell lennie, eléggé nyilvánvaló: miközben a közös jót szolgálja, tudnia kell, melyek a maga korlátai, következőképpen nem szabad elragadnia más testületektől saját tevékenységi körüket. ... Az Állam egész története folyamán leginkább három területen ragaszkodott a monopólium (avagy a végső autoritás) birtoklásához: a védelem, az igazságszolgáltatás és a pénzügyek (kötségvetés) területén. Más területeken (a nevelésben, az iparban, az egyházban, a nyilvános művészetben és a családban) a történelmi szituáció esetlegességei szerint más intézményekkel is megosztotta jelenlétét.”³⁴ Az állami tekintélyt és hatalmat is kikezdhetik belső és külső tényezők egyaránt, így a vallás és a civil szféra. Ezeknek az államhatalom ellenében nem szabad a kelleténél nagyobb hatalmat és pozíciót birtokolniuk, különben gyengül az állami hatalom jótékony ereje, s

³² Az állami lét oka nem az emberek közti szerződés (Hobbes és Rousseau), melyek alapját az eredeti bűn tanának vagy helytelen értelmezése (az ember teljesen megromlott), vagy annak tagadása adja. Ezek mitikus, tehát nem a valóság talajára építő államelméletek, amint oda sorolhatók a vér és a faj, a gép és a baromi munka, valamint az Impérium mai divatos elképzelései. Az államiság tehát nem a bűn következménye, hanem az emberi természet társas jellegében és tekintélyre való beállítottságában keresendő. Ezért az állam nem közvetlenül műve Istennek, hanem csak közvetve, az ún. másodlagos és jelen esetben az államalkotó személyes létezők önrendelkező

a bomlás vagy a válság jelei ülnek ki a társadalomra. A fentiek alapján világos, hogy az államhatalom adja a társadalom formáját, a szó arisztotelészi értelmében. Nélküle anarchia, s nem rend és béke lenne.

További kérdés, hogy lesz-e valaha világállam, vagy ez is csak az utópiák világába tartozik-e, mint az állam elhalása? Molnár Tamás szerint nincs nemzetközi politikai tekintély, éspedig azért nincs, mert „az egyénnek a közösségtől származó megerősítésre van szüksége, hogy megfeleljen természetének, vagyis annak, hogy racionális társas lény. A megerősítések csakis akkor lehetnek értelmesek számára, ha nem a legátfogóbbak, kivéve azt az esetet, ha spirituális természetűek. ... A másik oka annak, hogy miért nem létezik Világállam, az, hogy az ember számára nem adott önazonossága úgy, mint az állatok esetében, vagyis külső jegek és ösztönök alapján. ... Sem a globális háborúk, sem az olyan globális testületek, mint az ENSZ, nem tudták megváltoztatni a nemzeti érzést.”³⁵

A tekintély az Egyházban: Jóllehet a család az a hely, ahol a gyermek először találkozik a tekintéllyel és elismeri azt, s ezért a szülői tekintélyt ismeri meg leelőször, ám a tekintélynek mintegy *princeps analogátuma* a vallási tekintély, mivel ez közvetlenül Isten tekintélyén alapul, s ez kapcsolja össze az egyént és a vallási közösségeket a Minden-ség alapjával, az istenséggel. És épp ez a célja ennek a tekintélynek, hogy ti. megismertessen az emberre vonatkozó isteni tervvel, és megadja az eszközöket az ehhez való mind teljesebb azonosuláshoz. Minden más tekintély végső legitimálója vagy trónfosztója épp a vallási tekintély. A katolikus egyház szerepe e vonatkozásban az alábbi: „segíti az ember beilleszkedését a megváltás üdvrendjébe, noha nem tehet többet, mint az atya vagy a tanár, nevezetesen annyit, hogy autoritása hatókörébe vonja az örökkön ellenszegülő egyént. Ha a megváltás fontosságához igazítva gyakorolná az egyház az autoritást, akkor korlátlan, s így zsarnoki lenne. ... az autoritás minden típusában benne rejlik, racionalitásához igazodva, valamiféle korlátozó tényező: a család esetén a szeretet állít gátat az autoritás durva gyakorlása elé, az iskolában pedig a potenciális tudós iránti

---

műve. VÖ SCHÜTZ A., *Az államiség dogmatikai gyökere és normája*, in SCHÜTZ A., *Őrség* (Budapest 1936) 245-248.

³³ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 123

³⁴ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 127.

³⁵ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 133-134.

tisztelet akadályozza meg, hogy a tanárból despota legyen. A spirituális közösségben az Isten által teremtett lélek természetfölötti tisztelete az a tiltó, illetve parancsoló tényező, mely az egyház tagjainak, a hierarchiában feljebb elhelyezkedőknek is elrendeli, hogy ne a földi rokon- vagy ellenszenv szerint kezeljék egymást, hanem annak a felismerésnek a fényében, hogy a másik is Isten pecsétjét viseli magán.”³⁶ Mivel a vallás a végső kérdésekre ad választ, amelyek felölelik az egész emberi életet, annak horizontális és vertikális dimenziójában egyaránt, ezért a vallási tekintély erő kifejtése és hatása indirekt módon a legerősebb. Az egyház tekintélye és hatalma azonban, mellyel a híveket vezeti, nem pusztán külső fórumot érintő kérdés, hanem lényegében belső, azaz lelkiismereti fórumon zajlik: „Nem külső, hanem belső közösség az Egyház, amelynek éltető eleme nem a vér, nem is valami természetes életelixír, hanem Krisztusnak az *universale principium gratificationis*nak a kereszten megszerzett élet- és éltető ereje. Innen van, hogy az Egyháznak úgy elméleti irányítása, mint pedig gyakorlati útmutatása (törvényhozása) a híveknek nem külső viszonylataira vonatkozik elsősorban; nem is csak tetszésszerinti életmódra berendezett lakást ad nekik bérbe, hanem megkívánja, hogy új bensővel lépjenek át kapuját, és hogy ott az újjászületés vizében teljesen átalakulva ne a régi, hanem az új Ádám véréből táplált életet éljenek. Ezért öleli föl az Egyház elméleti irányítása az emberi élet és világnézet elveit, alapjait. Ebben kíván föltétlen alkalmazkodást híveitől. Törvényhozásának végső célja pedig Krisztus és Isten szeretetének közvetítése. Erre van megbízatása, és ennek felel meg akkor is, mikor büntet és nagyon földszagú törvényeket bocsát ki. ... Hogy a jognak az egyházi életben maga Krisztus juttatott szerepet, Egyházának hierarchikusan elképzelt és elrendelt tagozásából következik. Az is világos, hogy az egyházi törvényhozás Krisztus védelme alatt áll és az Ő tekintélyében szentesül, nyeri sértetlenségét és kötelező erejét (*sanctitas obiectiva*). Az emberek megszentülésére való beállítottság sem hiányzik ebből a törvényhozásból, ami a szeretet jellegét alapján föltétlenül biztosítja. A jog és a szeretet csak bizonyos rendszerek elgondolása és lelkisége alapján zárják ki egymást, a természetjognak nem ez az útmutatása. Az Egyház eszerint igazodik jogalkotásában. De a szeretet nem jelent gyöngeséget vagy gyűgyeséget. Legfőbb hajtóereje úgy az egyes ember, mint az egész emberiség életének. Ezért az összes többi akarati erők foglalatla, irányítója és

³⁶ VÖ. MOLNÁR T., *Az autoritás és ellenségei* (Budapest 2002) 75-76.

³⁷ VÖ. HORVÁTH S., *A pápaság mint a vándoregyház világossága és erőssége*, in HORVÁTH S., *Hit-*

mozgatója. Istenre kell gondolnunk. *Deus caritas est*, mondja a szeretet apostola. Szeretete ad létet az embernek, ez kíséri minden útján, de ennek ellenértékéeként megköveteli, hogy az embert az Ő eszméi vezessék, földi útján az istenhez való vonzódás legyen éltetője és kísérője. ... A szeretet törvénye tehát az, hogy a kormányzott, irányított dolog megmaradjon ama középpont körében, amelyből kiindult és hogy minden megmozdulásában feléje gravitáljon. A szeretet ebben a körben mérték nélkül türelmes és elnéző, de ami említett legfőbb törvényét sérti, azt nem tűri meg: ha a tiszta szeretet eszközeivel nem ér célt, megmozgatja alsóbbrendű segítőszerveit és a jog nyelvén, ennek kényszerítő, büntető erejével követeli meg az említett körbe való visszatérést, így szerez érvényt a szeretet legfőbb törvényének. A szeretettel tehát nem egyeztethető össze, hogy a középponttól eltérítő megmozdulásokat megtűrjön, és hogy az ilyen bolygásnak induló alanyokat ne igyekezzenek a szeretet életterében megtartani, vagy oda visszavonni. Hogy milyen eszközökkel teszi ezt, mellékes: a hathatós igyekezet elengedhetetlen föltétele a szeretet életösztöni megnyilvánulásának.”³⁷ Ahol tehát a valódi vallási tekintély szerepét kiszorítják, ott valamiféle ál- vagy pótvallások, illetve profán messianisztikus antivallás kap lábra, melynek hatása romboló.

5. A katolikus egyház hozzájárulása a tekintély és a hatalom mibenlétének és rendeltetésének tisztázásához

A Krisztus örököseként tevékenykedő katolikus egyház mindenekelőtt helyreállította az emberi természetről, személyi méltóságról, a családi életről és az állam rendeltetéséről korábban alkotott torz képeket.³⁸ S egyik feladata épp az, hogy az idők végezetéig megőrizze, illetve korigálja az e tárgykörre vonatkozó emberi tévedéseket. Állítja az egyes fentebb említett tekintélyek (szülő, tanító, bíró, tudós és művész, katonaság, állam és vallás) legitimitását és szükségességét, épp a humánus embereszmény megvalósulása függ ezek koordinált és harmonikus hatásától.

A katolikus vallás állítja tehát azt, hogy a testvériség, szabadság és egyenlőség helyes eszméje csakis a vonatkozó tekintélyek és hatalmak erőterében valósulhat meg. Sőt, azt kell állítanunk, hogy „csak a kereszténység ismertette meg a világgal azokat a tanokat, amelyeknek folyamánya az emberi egyenlőség és szabadság eszméje volt. A pogányság ilyen

---

védelmi tanulmányok (Budapest 1943) 60-62.

³⁸ VÖ. EVETOVICS K., *Katolikus erkölcsan II* (Budapest 1940) 139.

tanokat nem ismert, tehát az egyenlőség és szabadság azon eszméit sem, melyek európai civilizációnk alapvetői lettek. Evangéliumi tanok: az emberek egy közös őstől való származása, részesedés egy közös megváltásban, aminek folytán mindnyájan testvérek vagyunk, egy Atyának gyermekei. Ebből következett a kereszténységben az ember szembeállítás a polgárral, az egyéni felelősség elve, az ember önértékelése, mind új elemek, melyeket a pogányság nem ismert. Ezekből sarjadzott az egyenlőség és szabadság érzete, melyekkel a megújított ember felrobbantotta a pogányság embertelen intézményeit, s indult egy új, az ókoriakat messze meghaladó, új alapokra fektetett civilizációnak. Hogy pedig az ókori pogány állam nagyon is megérezte, menyire nem az ő körén kívül keletkezett a kereszténység, s elveinek alkalmazását mennyire nem halasztja a túlvilágra, mutatja az az élethalálharc, melyet kezdettől fogva megindított ellene; mert jól megérezte az új kovászt, mely testét általa átjárja s mihamar összeropogtatja összes csontjait. – Ha nem az egyenlőség és szabadság nevében indult volna hódító útjára a kereszténység, nem érthetnők meg, miért félt tőle annyira a pogány állam, s miért üldözte háromszáz évig, míg csak le nem roskadt. Jól látta ugyanis, hogy a terjedő kereszténység új alapokat rak le egy új társadalom és egy új állami élet számára, amelyek homlokegyenest ellenkeztek mindazzal, ami az ő alapjait képezte. Ezért szerette volna kiirtani a föld színéről. ... Hasonlóképp költői elgondolás s nem történet, ... hogy a kereszténység fogalmazta tanait. Nem a kereszténység fogalmazta tanait, hanem azok Krisztustól valók.”³⁹

A katolikus tanítás megfosztja az államiságot totalizáló tendenciájától, mivel „a pogány állam el sem tudta magát gondolni másnak, mint totálisnak – még egy Platon ideális lelkében sem. Hegel állama csak ennek a pogány állameszmének bölcséleti kicsapódása; és Hobbes a történelem és a korabeli politika jó megfigyelőjének bizonyul, mikor az államot leviátánnak minősíti, mely irgalmatlanul elnyel mindent, ami torka ügyébe esik. Sőt mi több! A totalitási igény: rátenni kezét mindenre, amit elér, lefoglalni és a maga érdekeinek szekere elé fogni mindent, amit

³⁹ Vö. DUDEK J., *Dogmatikai olvasmányok* (Budapest 1914) 43-44. Ehhez talán csak azt kell még hozzátennünk, hogy ez a gyűlölet tartani fog a világ végéig.

⁴⁰ Vö. SCHÜTZ A., *Az államiság dogmatikai gyökere és normája*, in SCHÜTZ A., *Őrség* (Budapest 1936) 258-259.

⁴¹ Pontosabban Krisztus jött el, és az idők végezetéig lényegileg azonos identitástudattal rendelkező vallási közösséget hozott létre, mely folytatja az alapító tevékenységét.

⁴² Vö. SCHÜTZ A., *Krisztus* (Budapest 1944) 128-145.

egyáltalán lehet, ez az élet és történelem tanúsága szerint majdnem minden közösségben él, akármi a neve, és legalább mint hajlandóság és kísértés ott feszeng minden egyes emberben. Önzés ennek a neve ősidőktől; és bizony van családi, intézeti, testületi, nemzeti, stb. önzés; s ha ez a hatalommal tud szövetkezni, mint egyeduralmi és kizárólagossági törekvés, vagyis mint totalitási program jelenik meg. ... A totalitási törekvés elve, az állami is, semmi más, mint az istenileg megállapított világrendtől elszakadt pártoskodás Monroe-elve: ez a világ a mi világunk, és ez mindenestül és kizárólag a mienk! Ebben a megállapításban benne van az ítélete is. Az államiság, mint láttuk, Isten elgondolása és végzése. De Isten nemcsak államot akart, hanem más közösségeket is, más célokkal és más föladatokkal meg erőkkal. Minden föladat és cél egy-egy érték, és az értékek Isten akarata szerint rangsorokat, érték-hierarchiát alkotnak; fölé-, mellé- és alárendeltség viszonyában vannak.”⁴⁰

A harmadik és talán legfontosabb tényező, amivel a kereszténység hozzájárult az emberi ember és az emberi társadalom megvalósításához, maga Krisztus, akiben, akivel és aki által megjelent a Földön a minden szempontból tökéletes ember, az Istenember.⁴¹ Krisztus egyénisége ugyanis mind tartalmában, mind formájában, mind pedig hatékonysága szempontjából tökéletes volt. Minden szempontból szent volt, s benne az erények harmóniában voltak, abszolút felülmúlhatatlan módon. Amilyen egyéni, olyan egyetemes volt a lénye. Ezért minden kor, minden nép, minden kultúra számára ő az egyedüli megvalósítandó embereszmény.⁴²

A negyedik dolog pedig, amit a kereszténységnek köszönhet az emberiség a hatalom és tekintély vonatkozásában, az a kiválasztottság helyes értelmezése. Ma, a tömegek kitermelte diktátorok korában ez különösen megszívlelendő vonás. A tekintély és hatalom hordozójának nem elég kiválónak, hanem kiválasztottnak kell lennie.⁴³ Mivel az egyén önmagát vagy a családját kormányozza leginkább, számára is érvényes a

---

⁴³ Schütz Antal szerint a kiválasztottnak három kategóriája van, a hierarchák, vagyis a társadalmi rendnek és a törvényeknek őrei, akik a szent hagyományok letéteményesei, a fegyelmzők és szükség esetén büntetők. Aztán a próféták és végül az apostolok, vagyis a nevelők Isten országában. Nem sorolja ide a tehetségeket. Azt mondja, hogy „a tehetség és zseni nagy szolgálatot tehet a választottság birtokában. ... de a tehetség nem pótolhatja a hivatást – a zseni sem; mert hiányzik benne valami, ami nélkül lehetetlen a tömeglelkületnek fölébe kerekedni, hiányzik a tekintély: az a sajátos hatalom, mely erőszak nélkül és mégis erővel felülről ráereszkedik a lelkiismeretre, térdre készítet és felsőbb élet áramkörébe kapcsol. A csaktehetség vitáz és vitára biztat, szellemeskedik és nem vált meg. Szellemóriások szellemességei közepett halt meg Perikles Athénje, és politikai tehetségek torzsalkodásai temették el a köztársasági Rómát.” Vö. SCHÜTZ A., *Tömeg és elit*, in SCHÜTZ A., *Őrség* (Budapest 1936) 239.

kiválasztottság elve. A vezér, a kiválasztott, nemcsak egyszerűen a tömegből kiválasztott személy. Nem egyszerűen „kiváló, *e-gregius*, aki kiemelkedik a nyájból, mint az óriás a testével, az arisztokrata a születésével, a gazdag a vagyonával, a zseni a tehetségével; hanem *se-gregatus*, akit más választ el a tömegtől. Az eltömegesedés ellenszere nem a kiváló, hanem a kiválasztott. Amíg valaki csak kiváló, addig kiemelkedik ugyan a tömegből, mint a királlyá lett ifjú Saul szálás termetével a népből; de lényének javával benne áll és belőle él; amennyiben nem, az egyedüljárók külön-ösvényein kallódik el. A csak kiváló állandóan az eltömegesedés veszedelmében van, amint ezt meg lehet figyelni a születési arisztokrácián és az áruló írástudókon. A kiválasztott azonban nem a tömegből nő ki, hanem felső erő emeli ki onnan és tartja magasán fölötte. ... Ezek és csakis ezek állíthatják meg az eltömegesedés folyamatát, mert csakis ők egészen mentesek a tömeglelkülettől és állnak teljes határozottsággal az ellenpóluson. Ők és csakis ők nincsenek kísértésben tömeggé válni; nem belőle jöttek, nem belőle élnek, s így a tömegnek nincs is ereje lerántani őket magához.”⁴⁴

6. Befejezés

A katolikus tanítással ellentétes és abszurd utópiák hatására démonizálódik a társadalom. A természetes erkölcsi rendre és a természetjogra mint sajátos tekintélyforrásra támaszkodó és épülő társadalmi kötelékek meggyengültek, s ilyen körülmények között a tömegeket csakis a külső és belső kényszerek tarthatják és tartják – úgy ahogy – egybe. Gyakorlatilag megszűnt a lelkiismereti kötelezettség. A jogi kényszer azonban önmagában nem elég ahhoz, hogy egy társadalom tartósan békét és boldogulást élvezzen, éspedig azért, mert a jog inkább csak az értékek bizonyos minimumának külső védelmére szolgálhat, s képtelen arra, hogy ugyanazon értékek eszményi magasai felé belülről vezesse alárendeltjeit. A puszta kényszer belátás nélkül megvadítja, vagy terrorizálja az embert, azaz kifogatja magából. A vallás-erkölcsi eszmény lerombolása bűnöző tömegeket és bűnöző államokat termel ki magából. A tömegember pedig olyan (és a belőle támadt vezető is), aki nem lát, de nem is akar látni

⁴⁴ Vö. SCHÜTZ A., *Tömeg és elit*, in SCHÜTZ A., *Őrség* (Budapest 1936) 237-238.

⁴⁵ A megtermelt javak bőségét a tudomány és a technika fejlődése tette és teszi lehetővé. A javak bősége különleges értékkel bír a technokrata társadalmakban. Az eltömegesedés egyik okozója a machinolatéria, melynek segítségével a javak bőségben és biztonságban állhatnak a tömegek rendelkezésére.

eszményeket maga felett (ez a vonás a vallás nyelvére lefordítva azt jelenti, hogy nem akar szolgálni, tehát eleve minden tekintély ellen lázad). A tömegember nem igényel és nem is fogad el semmiféle tanítást, egyedüli célja a megtermelt javak élvezete.⁴⁵ Ennek megfelelően utilitarista felfogású, és ez letapossa a lelkiismeret szavát. Így aztán a bűnt sem érzi bűnnek, úgy gondolja, hogy bármi módon végül is majd meg lehet kapni a felmentést.

E válság megoldásaként ajánlja a katolikus világnézet azt, hogy térjünk vissza a szakrális gyökerekhez, a természetjog államához, melyben az államhatalomnak, a vallási hatalomnak és a civil szférának egyaránt legitim helye van, és ezek koordinált együttműködése valósul meg. Vissza a vallás-erkölcsi eszményhez, Isten auktoritásának elismeréséhez, azaz az engedelmesség erényéhez. Az államnak az erkölcsi eszme örének és megtestesítőjének kell ismét lennie, tanítani, nevelni a népet,⁴⁶ biztosítani annak megszentelését (ez lenne a katolikus értelemben vett vallásszabadság) és a természetjog elveinek megfelelően kormányozni. A teremtés rendjébe való beleilleszkedés hoz békét és boldogulást az embernek, egyénnek és közösségnek, népeknek egyaránt. Ezt pedig a tekintély egyes fajtái, valamint az azok működését biztosító és integráló államhatalom és vallási hatalom biztosítja. Ugyancsak az ép állami tekintély és hatalom tiszte, hogy a természetjog alapján ítéletet mondjon a társadalomban felbukkanó részleges tekintélyek természetéről, szükségességéről vagy épp felforgató jellegéről.

Az a tekintély és hatalom, melyet a katolikus felfogás elfogad, és feltétlen szükségét hirdeti, részt kap Isten tekintélyéből és hatalmából, s ez biztosítja számára a legitimitást és a hatékonyságot. Csak ez a tekintély kapcsol össze minket a valósággal, s nem kerget illúziót, utópiát. Ez az auktoritás és hatalom az, mely nem cseréli fel a tényeket és az eszményeket.

A tekintély az emberlét erőforrásaival, az értékekkel, az eszményekkel kapcsol össze, a tudás belátást, a szentség alávetettséget, engedelmességet, a kormányzás elfogadást eredeztet. A kormányzati hatalom három szegmensét (törvényhozói, bírói és végrehajtói hatalom) nem

⁴⁶ A tanítás és nevelés eleve feltételezi a tekintélyt, s annak hatékony működése nélkül nem épülnek be az új nemzedék tagjainak tudatába az eszmények, az értékek. A tekintélyt képviselő személy közvetíti ugyanis azt az értéket, eszményt, amivel a tekintély hatása alatt tevékenykedő emberi személynek azonosulnia kell. Ez azt jelenti, hogy nagyon veszélyes dolog az oktatást és nevelést piaci árucserre módjára felfogni, mivel elmarad az a nélkülözhetetlen azonosulás, ami az érett emberi személyiség megkerülhetetlen feltétele. Ez a gazdasági hatalommal és tekintéllyel való durva visszaélés jele.

szabad mereven elválasztani egymástól.

Az a tekintély és hatalom, mely katolikus talajon áll, méltóságos, és erőt, nyugalmat áraszt, energiával telt, valóban holisztikus szemléletű, de nem nyugtalan, és a nyughatatlanság démona nem tud ártani neki. Valódi tolerancia vezet, mivel nem leigázní, nem kényszerítetni akar, hanem meggyőzni, a tekintélyben és a hatalomban részesíteni. Ezért nyomában virágzás, béke, megalégedettség van az emberi szívekben.

Ez a tekintély- és hatalomfogalom szöges ellentétben áll a mai nyughatatlan, forradalminak és haladónak nevezett anti-tekinéllyel, illetve az ebből táplálkozó, totalitárius természetű hatalomgyakorlási móddal, mivel ez utóbbi irracionális, vagyis tagadja az ember értelmes egyéni és társas természetét. A katolikus értelemben vett tekintély és hatalom hordozójának ilyen minden korábbinál nehezebb körülmények között kell magát mintegy legitimálnia, erejét kifejtenie, szervezve Isten népét és egyesítve minden jó szándékú embert ama cél érdekében, hogy a történelem földi ura ismét ez az igaz tekintély és hatalom legyen, mert Isten áldása csak ezen van. Ennek első állomása paradox módon nem egy új világforradalom, hanem az önreform, a tömegember állapotából való kitörés, ami az önmagunk feletti helyes uralom kivívásában és megszilárdításában áll. Csak ilyen emberek képesek majd komoly társadalmi célok érdekében hatékonyan együttműködni, komoly áldozatokat, az életet odaadó áldozatot is hozni.